

Göran Gunner m.fl.

Barnets rätt och omskärelse av pojkar

I två artiklar uppmärksammar Svensk Kyrkotidning i sommar frågan om barnets rätt och omskärelsen av pojkar (del 1 publicerades i nummer 15) Den andra delen tar sin utgångspunkt framförallt utifrån omskärelse och Barnkonventionens reglering av barns rätt till religionsfrihet.

Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet regleras i Barnkonventionens artikel 14. Ingenstans i konventionen preciseras vad religionsfrihet innebär, men av sammanhanget framgår att den är en av de rättigheter där barnet är beroende av föräldrarnas stöd och ledning och gradvis ska få ta allt större eget ansvar för utövandet. Artikeln formulerar detta genom att tala om föräldrarnas "rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt" och lägger till "Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter."

Frågan om religiös och kulturell fostran poängteras på ytterligare ett par ställen i konventionen. Om ett barn måste vistas i fosterhem, adopteras eller liknande ska hänsyn tas till "önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund" (artikel 20) och i "de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk." (artikel 30)

Religionsutövande är i Barnkonventionen både en rättighet som barnet successivt får ta eget ansvar för

och en del av barnets kulturella, kollektiva, identitet. Den hör ihop med såväl individens samvete som med gruppens traditioner. Utifrån Barnkonventionen finns det inget stöd för

att uppfatta religionsutövning som något som enbart hör vuxenlivet till. Inte heller är det något som kräver en viss mognadsgrad. Däremot dröjer det innan barnet självständigt kan ta fullt ansvar för detta utövande.

Olika förståelser

Barnets rätt till religionsfrihet, som inte närmare definieras i Barnkonventionen, kan förstås på olika sätt, beroende av olika uppfattningar om vad religion innefattar, hur föräldrarnas och statens ansvar samspelar och vilka former av religionsutövning som är förenliga med principen om barnets bästa. Några uppfattar barns religionsfrihet i första hand som rätten till delaktighet i föräldrarnas och den egna kulturella gruppens religiösa traditioner. Riter och sedvänjor spelar stor roll och religion ses i första hand som något man gör, som handlingar. För andra är barns religionsfrihet rätten att slippa påverkan och indoktrinering som barn för att senare i livet kunna välja själv. Betoningen ligger på synen på religion som ett individuellt livsåskådningsval snarare än en kollektiv identitet av riter och handlingar. I jämförelse med internationell debatt är tendensen i Sverige att se på religion som något som riskerar att hindra, snarare än främja,

barnets utveckling stark. Detta stämmer väl med Sveriges generella värdeeringsprofil enligt World Values Survey¹, där Sverige är det land i världen som tydligast prioriterar värden som

”en del av barnets kulturella, kollektiva, identitet”

sätter individens självförverkligande högt och rationella val före gemensamma traditioner.

Också i de religiösa gemenskaper som finns i Sverige är uppfattningarna olika i dessa frågor. I vissa traditioner initieras barnet i späd ålder och ses som delaktigt i ett kollektiv redan som barn. I andra traditioner förutsätts ett individuellt, aktivt ställningstagande, något som vuxna och äldre barn kan göra, men inte spädbarn. I Svenska kyrkan praktiseras barndop. Föräldrarna ges möjlighet att välja att ge barnet en tillhörighet genom dopet. Tro ses som något som ges barnet att växa i och barnet ses inte bara som objekt för de vuxnas undervisning eller omsorg, utan ges möjlighet att vara subjekt och bidra till församlingen utifrån sina insikter och förmågor.

Barnkonventionen och omskärelse av pojkar

I diskussionen om omskärelse av pojkar har hävdats att denna sedvänja strider mot barnets rättigheter. Omskärelse av pojkar finns varken omnämnd i Barnkonventionen eller i dess förberedelsematerial. Däremot har Barnrättskommittén vid flera tillfällen tagit upp omskärelse av pojkar och uttryckt oro för att ingreppen ut-

förs under otrygga och ohygieniska förhållanden. Det sker exempelvis i kommitténs sammanfattande observationer efter Sydafrikas första och andra rapport liksom efter Lesothos första rapport.

Omskärelse av pojkar har också vid något tillfälle behandlats i FN:s Kommission för de mänskliga rättigheterna. I sin rapport 1987 skriver den särskilde rapportören för religions- och

betet med konventionstexten (1979-1988). Där fastslås att "Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa". I det förberedande underlaget till Barnkonventionen framgår att denna skrivning kom till mot bakgrund av olika former av kvinnlig könsstympning (emellanåt benämnd omskärelse) och dess skad-

uppsegling är kravet på minimiålder för omskärelse av pojkar utifrån den debatt som pågår i Norge och Nederländerna liksom tidigare i Danmark. Vidare framhålls att judiska och muslimska grupper försvarar rätten till omskärelse av barn.⁶

FN:s Barnrättskommitté har inte gett uttryck för att manlig omskärelse skulle strida mot Barnkonventionen förutsatt att den sker på ett medicinskt betryggande sätt. Enskilda stater, organisationer och intressen kan driva andra linjer än Barnrättskommittén och gällande tolkning kan förändras i en framtid, men när det gäller tolkningen av konventioner måste FN:s organ ses som viktiga riktning-givare. En tolkning som innebär ett förbud skulle göra det omöjligt för ett flertal stater att ställa sig bakom konventionen.

Medicinska aspekter på manlig omskärelse

Ett flertal studier har visat på ett visst samband mellan minskad förekomst av urinvägsinfektioner, livmoderhalscancer och flera sexuellt överförbara sjukdomar och manlig omskärelse. Detta oavsett religiös tillhörighet och därmed sammanhängande livsstil.⁷ Framförallt har flera studier i Afrika söder om Sahara visat att omskurna män löper upp till 60 % lägre risk att bli HIV-smittade, vilket lett till att WHO och UNAIDS nu rekommenderar manlig omskärelse i länder med generaliserad heterosexuellt spridd HIV. Handlingsplanen från WHO och UNAIDS 2011 inkluderar en satsning på omskärelse av vuxna män och ungdomar som riskerar att smittas heterosexuellt, med målsättningen att även erbjuda frivillig manlig omskärelse för spädbarn upp till två månaders ålder integrerat i den tidiga spädbarnsvården. Man hoppas samtidigt att religiösa och kulturella företrädare skall fungera som språkrör för att manlig omskärelse ska utföras på ett medicinskt säkert sätt. Neonatal omskärelse är ett enkelt ingrepp med liten risk för komplikationer. Studier från USA och Israel, där man kunnat studera stora mate-

”statens ansvar att skydda barnen”

övertygelsefrihet om familjens rätt att organisera livet utifrån religion eller övertygelse (E/CN.4/1987/35). Rapportören vänder sig mot att vissa länder hindrat föräldrar att utföra riter som omskärelse av pojkar. Vidare tar rapportören upp rätten att fira religiösa högtider och vilodagar och kritiserar att vissa länder ser religiösa traditioner och sedvänjor som kulturella uttryck som betraktas med misstänksamhet och bekämpas. Det konstateras att rätten att fira religiösa högtider, ceremonier och religiösa traditioner gäller för alla troende.

Att gå emot föräldrarnas rätt att välja religion/tradition åt sina barn inskränker barnets rätt till den fostran föräldrarna bedömer vara 'barnets bästa' och som barnet har rätt till enligt Barnkonventionen. Detta betyder inte att föräldrar kan göra "hur som helst" med sina barn. Barnkonventionen utgår ifrån att föräldrarna förstär och vill barnets bästa, men understryker också statens ansvar att skydda barnet mot vanvård och övergrepp.

Skydd mot skadliga traditionella sedvänjor

Barnkonventionens huvudprinciper fastställer, som nämnts ovan, bland annat barnets rätt till liv och utveckling (artikel 6) och barnets bästa i främsta rummet (artikel 3). Artikel 24 tar upp barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa samt rätten till sjukvård och rehabilitering. Den tredje punkten i artikeln tillkom på förslag av frivilligorganisationer under ar-

liga effekter för kvinnan.² I arbetet med att utveckla texten ställdes 1987 frågan om inte benämningen 'kvinnlig könsstympning' skulle infogas i texten och om det var enbart det som avsågs. Kanada, understött av bland annat Sverige, fastslog att de förstod termen traditionella sedvänjor i enlighet med den 1986 framtagna rapporten från Health of Women and Children Working Group on Traditional Practices.³ Vid sidan om kvinnlig könsstympning omnämns där traditionella sedvänjor i samband med barnafödande och sedvänjor knutna till att föredra pojkar framför flickor. Beslutet blev att inte precisera utan bevara den föreslagna skrivningen. Kampen mot kvinnlig könsstympning är central och har markerats inte minst i *Konvention om avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor*.⁴ Barnrättskommittén och Kvinnokommittén uppmanar i sina slutliga observationer regelbundet enskilda länder att arbeta vidare med kampen mot kvinnlig könsstympning.⁵ FN:s Barnrättskommitté har också uppmanat staterna att förbjuda barnåktenskap som en form av skadlig traditionell sedvänja.

Childrens Rights International Network (CRIN) uppmanar regelbundet frivilligorganisationer att rapportera om skadliga handlingar gentemot barn. Bland inrapporterade handlingar finns manlig omskärelse genomförd utan medicinsk kompetens och under ohygieniska förhållanden. En fråga som CRIN menar vara under

rial, har funnit att risken för mindre komplikationer (småblödningar och lokala infektioner som läker ut inom någon vecka) är mellan 0,2-0,4 %.⁹ Allvarliga komplikationer är sällsynta då ingreppet görs hygieniskt och medicinskt korrekt och varierar något beroende på vald metod. När ingreppet görs på äldre barn och vuxna blir det mera komplicerat och kräver mer eftervård. Komplikationsrisken är också något högre.¹⁰

I Sverige regleras omskärelse i Lag (2001:499) om omskärelse av pojkar.¹¹ Lagen definierar omskärelse till "kirurgiskt ingrepp i syfte att helt eller delvis avlägsna förhud runt penis". Detta ingrepp på pojkar får utföras av legitimerad läkare eller av efter särskilt tillstånd av trossamfundet föreslagen person. Är pojken äldre än två månader ska ingreppet utföras av legitimerad läkare. Därtill föreskriver paragraf 4 att "Ingreppet skall utföras med smärtlindring som ombesörjs av legitimerad läkare eller sjuksköterska, under betryggande hygieniska förhållanden och med hänsyn till vad som är bäst för pojken." Flera landsting är tveksamma till att erbjuda omskärelse av pojkar och i vissa fall har föräldrarna upplevt kostnaden som för hög, vilket lett till att pojkar omskärs under otrygga former antingen i Sverige eller utomlands. För att undvika detta bör den lagen stärkas och så att barn och föräldrar får ett positivt bemötande och får ingreppet utfört säkert och till rimlig kostnad. Alternativt bör flera av trossamfundens föreslagna personer få utbildning och tillstånd att utföra ingreppet.

Svenska kyrkan om omskärelse av pojkar

Människor av annan tro har inte alltid varit välkomna i ett samhälle präglat av en statskyrka. När katoliker, ortodoxa och baptister en gång fick rätt att bilda egna samfund betecknades de som 'främmande trosbekännare'. Den 'andre' med nya sedvänjor och traditioner uppfattades annorlunda och inte sällan som ett hot mot samhällets enhet. Detta har frikyrkans folk och katolikerna fått uppleva

medan idag islam får ikläda sig rollen som den 'andre'. I dag tar Svenska kyrkan tydlig ställning för religionsfrihet vilket självklart inkluderar såväl övertygelser som religionsutövning. Detta tydliggörs också i relation till judendom och islam liksom i övrig interreligiös dialog, nationellt och lokalt. I dokumentet *Guds vägar* (2001) formulerar Svenska kyrkan sina relationer till judendomen och i boken *Sann mot sig själv. Öppen mot andra* (2011) behandlas förhållandet till andra religioner, dels mera allmänt, dels i förhållande till islam.

Frågan om omskärelse av pojkar har inte behandlats specifikt i något lärodokument. Däremot har frågan berörts i olika officiella sammanhang. Svenska kyrkans biskopar skrev 1995: "I vår kyrka vill vi arbeta för att få bort sådant som kan tolkas som antisemitism eller förakt för det judiska folket och försvara dess rätt till sin historia, sin tro och sina seder." Det är helt klart att begreppet "seder" i denna skrivning innefattar manlig omskärelse. Ärkebiskop Anders Wejryd kommenterar på sin blogg att det tillhör sederna och att detta är Svenska kyrkans tydliga inställning.¹² I samband med en debatt om för barnet skadliga handlingar skrev Sveriges Kristna Råds presidium utifrån läsning av Barnkonventionens uttolkning "Barn ska skyddas mot övergrepp i religionens namn":

*Sedvänjor som är skadliga för barn innefattar bland annat övertygelsen att barn är häxor eller besatta av onda andar, att binda, bränna, brännmärka barn, kvinnlig könsstympning och tidiga äktenskap. Däremot hör manlig omskärelse av barn inte hit annat än när omskärelsen genomförs under otrygga och ohygieniska förhållanden.*¹³

Centrum för religionsdialog i Stockholms stift publicerade i sitt Nyhetsbrev under rubriken "Skarpt uttalande om omskärelse" ett uttalande från International Council of Christians and Jews (ICCJ). Uttalandet vänder sig kraftigt mot ett förbud av omskärelse av pojkar med skrivningar som:

"Bruket är inte skadligt och det finns heller inte något statistiskt eller medicinskt stöd för de påstående som framförs av dem som vill förbjuda omskärelse" och "På senare tid har anti-omskärelsekampanjerna ofta haft antisemitiska, islamofobiska och främlingsfientliga övertoner och bör fördömas som sådana".¹⁴

Inom Kyrkornas världsråds ram kommer frågan om omskärelse upp med jämna mellanrum framförallt i relation till de afrikanska kyrkornas kamp mot spridningen av HIV. När det gäller omskärelse av pojkar som en initiationsrit vänder man sig mot de traditionella sätten att utföra åtgärden då hälsosituationerna inte är tillfredsställande.¹⁵ I stället ställs krav på tillfredsställande hygieniska förhållanden. Man tar helt avstånd från kvinnlig könsstympning.

Saknar diskussion

Vi har här fört ett principiellt resonemang där vi, liksom Barnkonventionen, utgår från att föräldrar vill sina barns bästa när de fostrar dem in i samhället och in i en trosgemenskap. Föräldrarna har huvudansvaret för sina barn och måste i den rollen bedöma risker och fördelar med t.ex. ingrepp som omskärelse av pojkar. Samtidigt har samhället ett ansvar att skydda barnet i de fall där föräldraansvaret inte räcker till. Vissa för barnet uppenbart skadliga seder och bruk ska då självklart förbjudas. Därför blir en viktig fråga om omskärelse av pojkar hör hit. I denna artikel har vi visat att omskärelse av pojkar under trygga medicinska förhållanden inte är ett skadligt ingrepp. Det finns i dag medicinskt kunnande som reducerar riskerna med ingreppet i så stor utsträckning att de medicinska argumentens betydelse har minskat. I allt högre grad är det därför barnets rätt att inte berövas en symbol för kulturell eller religiös tillhörighet som blir den viktiga frågan. För föräldrar som önskar omskära sina pojkar bör svensk lagstiftning och sjukvård utgå från en rättighetsbaserad och human hållning. Att tillåta att omskärelse av pojkar sker under medicinskt trygga

former är humant och står inte i strid med barnets rättigheter.

Enligt Barnkonventionen har barnet rätt till en religion och till att få utöva den. Det är naivt att tro, att barn kan växa upp kulturellt eller religiöst identitetslösa för att sedan, som vuxna, på ett allsidigt och sakligt sätt kunna ta ställning till ett smörgåsbord av religioner eller kulturer. Det kan tolkas som en human och neutral hållning, att låta den vuxne själv välja, men det visar på okunnighet om hur människans identitet bildas. Utan en grundläggande tillhörighet berövas den växande människan en viktig förutsättning för hennes personliga mognadsprocess vilken utgör grunden för att senare i livet kunna göra informerade val om sin egen livshållning. Föräldrar som vill leda sina barn in i sin egen religion eller kultur har rätt att göra detta. Även om omskärelse är ett fysiskt irreversibelt ingrepp finns inga begränsningar i möjligheten att senare välja religionstillhörighet eller annan övertygelse. *No man is an island*, och att beröva barnet dess tillhörighet är att beröva dem en väsentlig trygghetsfaktor och en mänsklig rättighet.

Vi saknar en diskussion bland de kritiska rösterna till omskärelse av pojkar om samspelet mellan religionsfrihet, föräldrarnas roll och barnets rätt, inte minst till identitet och tillhörighet. Ju yngre barn desto viktigare att föräldrar, släkt och samhället i stort tar ansvar för dess positiva utveckling. Barnkonventionen och mänsklig erfarenhet genom århundraden bejakar den gradvisa självständighetsutvecklingen hos barn i ett kulturellt och religiöst integrerat sammanhang. Att förbjuda några stora religioners viktiga uttryck för

denna gemenskap är att förgripa sig på såväl individer som världsvida kollektiva gemenskaper.

GÖRAN GUNNER

TD, docent, Svenska kyrkans
forskningsenhet

MARIA KLASSON SUNDIN

Doktorand, lärare vid
Pastoralinstitutet i Uppsala

KJELL-ÅKE NORDQUIST

FD, docent, forskningsutvecklare,
Teologiska högskolan Stockholm

BIRGITTA RUBENSON

MD, lektor, Institutionen för folk-
hälsovetenskap vid Karolinska Institutet

Noter

- 1 Se hemsida: www.worldvaluessurvey.org
- 2 En NGO Ad Hoc Group föreslog att en text skulle tillfogas som talade om att staten skulle vidta alla åtgärder för att förhindra att barn skulle utsättas för traditionella skadliga sedvänjor. I ad hoc gruppen med 28 deltagare ingick bland annat Amnesty International, International Catholic Child Bureau, International Council of Jewish Women och Rädda Barnen Sverige.
- 3 *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*, 2007. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights and Save the Children Sweden (SCS). New York and Geneva: United Nations, 2 vol., 937 s. Se även van Bueren, Geraldine, 1998. *The International Law on the Rights of the Child*. The Hague: Martinus Nijhoff, 464 s. För rapporten se: Alfredsson, Gudmundur & Tomaševski, Katarina (red), 1995. *A Thematic Guide to Documents on the Human Rights of Women*. Lund: The Raoul Wallenberg Institute, 448 s.
- 4 Se t.ex. *Fact Sheet No.23, Harmful Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children*. Se hemsida: www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet23en.pdf. Se även återkommande resolutioner

om: *Harmful traditional practices affecting the health of women and the girl child*.

5 Se exempelvis Kongo 2012 (CEDAW/C/COG/CO/6) och Cameroon 2010 (CRC/C/CMR/CO/2).

6 CRINMAIL 64: HARMFUL TRADITIONAL PRACTICES. 27 april 2012.

7 Moses, Stephen, Bailey, Robert C, & Ronald Allan R. "Male circumcision: assessment of health benefits and risks." *Sexually Transmitted Infections*, 1998;74:368-73.

8 *Joint Strategic Action Framework to Accelerate the Scale-Up of Voluntary Medical Male Circumcision for HIV Prevention in Eastern and Southern Africa*, 2012-2016, 2011. Geneva: UNAIDS.

9 Weiss, Helen A., et. al., 2010. "Complications of circumcision in male neonates, infants and children: a systematic review". *BioMedCentral Urology*, Feb 16;10:2.

10 *Male circumcision: global trends and determinants of prevalence, safety and acceptability*, 2007. The London School of Hygiene and Tropical Medicine, the World Health Organization and the Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS). UNAIDS / 07.29E / JC1320E. Geneva, 41 s. och *Circumcision of infant males*, 2010. The Royal Australasian College of Physicians.

11 Se hemsida: www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010499.htm

12 Anders Wejryd, "Var är Svenska kyrkans biskopar?" 2012-02-10 Se hemsida: blogg.svenskakyrkan.se/arkebiskopen.

13 Anders Arborelius, Romersk-katolska Kyrkan, Anders Wejryd, Svenska kyrkan, Julius Shabo, Syrisk-ortodoxa kyrkan och Pelle Hörnmark, Pingströrelsen DN, 28/4 2012. Se hemsida: www.dn.se/debatt/barn-ska-skyddas-mot-overgrepp-i-religions-namn

14 Nyhetsbrev nr. 1/2012.

Se hemsida: www.svenskakyrkan.se/default.aspx?di=874159

15 Se t.ex. Ngunjiri, Peter, 2007. *Theology in the HIV and AIDS Era Series*. Module 2. Human Sexuality and HIV and AIDS. Geneva: World Council of Churches, 143 s.

★ Även publicerad på hemsidan

NÄSTA NUMMER
utkommer 10 augusti